



Obratlovci

Kukačka obecná

Kde žiješ?

Moje „ku ku, ku ku“, které mi dalo jméno, se ozývá hlavně v lesích a parcích. Zahlédnete mě jen zřídka, protože jsem velmi plachá a většinou se ukrývám v korunách stromů. Na zimu odlétám za potravou do teplých krajů a na jaře se vracím zpátky. Někdy bývám omylem řazena mezi pěvce, ačkoliv mám svůj vlastní řád. Od dravých ptáků se liším tvarem zobáku a stupňovitým ocasem.

Čím se živíš?

Jsem hmyzožravec. Mým nejoblíbenějším jídlem jsou housenky. K nim patří dokonce i housenky bekyní, které se vyskytují na špičkách jehličnatých stromů. Tyto housenky jsou pořádně chlupaté a ostatní ptáci se nad nimi ošklíbají. Mě to vůbec nevadí, protože chlupy se ukládají při spolknutí potravy na stěnu žaludku a později je po malých částech snadno vyzvrátím.

Kam kladeš svá vajíčka?

Volání kukačky, které z lesa někdy slyšíte, je tokání. Sameček tímto voláním láká samičku. Když se samička i sameček najdou, nestaví si vlastní hnízdo jako ostatní ptáci. Kukaččí samička naklade vajíčka do hnízd ostatních zpěvných ptáků a nechá je tam vylíhnout. Než samička vajíčka do nějakého hnízda naklade, pořádně se v okolí porozhlédne. Pozoruje například vrabce, aby zjistila, kde mají svá hnízda. Vrabci, kteří jsou o mnoho menší než kukačka, ji vnímají jako svého nepřítele a snaží se ji rychle zahnat. Ale i když jsou obyvatelé hnízda doma, využije kukaččí samička sebemenší okamžik, aby vajíčko do cizího hnízda nakladla. Některé druhy ptáků se ale s cizím vajíčkem v hnízdě nesmíří. Třeba pěnice černohlavá vajíčko kukačky pozná a z hnízda vyhodí. Když je kladení vajíček hotové, přestává kukačka kukat. Již v červenci odlétá směrem k Jižní Africe.

Jak se vede malé kukačce v cizím hnízdě?

Malé kukačky se zpravidla líhnou dřív než mláďata nových rodičů. Vší silou potom vyhazuje kukaččí mládě ostatní vajíčka nebo i ptáčata z hnízda. Kupodivu si to většina ptačích rodičů nechá líbit. Celé dny potom shání larvy a hmyz pro nenasytný a stále otevřený kukaččí zobák. Po několika týdnech je mladá kukačka často výrazně větší než její nevlastní rodiče. Kolikrát se malé hnízdo pod váhou kukaččího mláděte úplně rozpadá a i tehdy vyžaduje kukačka v koruně stromu potravu od nevlastních rodičů až do doby, kdy se o sebe umí sama postarat a může rodiče opustit.

Zajímavé je, že mladé kukačky, i když nikdy nepoznaly své rodiče, najdou samy cestu na jih.



Liška obecná

Kde bydlíš?

Doma jsem hlavně v lesích, kde si pod kořeny stromů hrabu v kypré půdě noru. Někdy se nastěhuji i do nory po jezevci, dokonce se stává, že se s jezevcem o noru dělíme a bydlíme v ní oba. V noře pobývám zpravidla přes den a přivádím zde na svět i svá mláďata. Přestože jsem v našich krajích poměrně hojná, vidíte mě jen zřídka, nejčastěji časně ráno nebo na večer, kdy se vydávám na lov.

Čím se živíš?

Moje pověstná chytrost spolu s bystrými smysly ze mě dělají nebezpečného dravce. Na lov vycházím v podvečer a vracím se k ránu. Tou dobou se po lese a na polích pohybuje nejvíc mé oblíbené kořisti – myši, králíků nebo zajíců. V mém jídelníčku ale najdete i bobule a ovoce. Pokud je potravy nadbytek, schovávám si ji na horší časy. Zahrabu ji do země tak, abych ji později mohla vyhrabat. Někdy se mi podaří ve vesnici ukrást slepici nebo kachnu a tu pak spořádám jako skutečnou lahůdku.

Kdo patří do liščí rodiny?

Lišky jsou samotáři a s ostatními liškami žijí jen v době páření. Po březosti, která trvá asi 50 až 55 dní, porodí samička v noře 3 – 6 slepých, huňatých liščátek. O 12 až 14 dní později začínají liščata vidět. První 4 týdny se živí mateřským mlékem, pak začínají žrát předžvýkanou pevnou potravu. Asi 1 měsíc zůstávají liščata v bezpečné noře. Poté při setmění vylézají a hrají si před norou. Až po 4 měsících se liščata stávají samostatnými. Nejpozději v srpnu se celá rodina rozpadá, mláďata již jsou totiž dost velká na to, aby se postarala sama o sebe.

Pozor na nebezpečí!

Lišky přenášejí nebezpečnou nemoc vzteklinu. Nemocné lišky se u nás vyskytují velice zřídka, protože jsou pokládány nástrahy s očkovací látkou, které lišky žerou. Přesto byste na lišku neměli v žádném případě sahat. Zvláštní pozor musíte dávat také tehdy, když uvidíte výrazně krotkou lišku v blízkosti lidského obydlí, bude pravděpodobně nemocná! Zdravé lišky jsou totiž velmi plaché a utíkají, jakmile člověka ucítí.



Pstruh potoční

Kde žiješ?

Pro svůj život potřebuji především čistou vodu – najdete mě tedy hlavně v čistých potocích a menších řekách nebo v jezerech s čistými přítoky. Schovávám se v hlubokých tůních, pod kameny nebo pod převýslými břehy. Nemám rád potoky, které byly zahrazeny, zatrubněny a ve kterých nenajdu přírodní úkryt. Jsem velmi citlivý na znečištění vody. Proto mě nenajdete ve všech řekách a potocích, ale skutečně jen v těch čistých a přírodních.

Čím se živíš?

Živím se především hmyzem, červy, plži i raky a příležitostně malým rybami. Svou potravu nacházím hlavně ve vodě. Mohu ale také vyskočit nad hladinu a ulovit si hmyz ze vzduchu. Obvykle mohou pstruzi potoční dorůst délky 30 – 60 cm. V případě dostatku potravy dorůstáme ve větších řekách až do délky 1 m a pak vážíme i 9 kg. Jsme velice snadno poznat podle typické barvy: tmavě zelený olivový pruh na zádech s černými skvrnami a červenými tečkami na zlatavě žlutém boku. Jsem také velice dobře maskován, protože barvy se mohou přizpůsobit prostředí.

Jak přichází na svět tvá mláďata?

V době tření v pozdním podzimu a zimě si hledáme menší potoky s písčitým nebo štěrkovitým dnem a rychle tekoucí vodou. Tady kladou samičky na mělká místa tisíce jiker. Ty jsou pak ve vodě mimo tělo samičky oplodňovány rybími samečky. Z oplodněných jiker se vylíhnou naše děti, kterým říkáme potěr. Než vyrostou ve velké ryby, ještě to dlouho potrvá a hodně jich zahyne.

Jak je tvé tělo přizpůsobeno životu ve vodě?

Jako všechny ryby dýchám ve vodě žábami. Tělo mám pokryté šupinami, které se navzájem překrývají jako tašky na střeše. K pohybu dopředu používám ocasní ploutev, zatímco břišní, hřbetní a prsní ploutve používám k řízení směru. Teplota mého těla závisí na teplotě vody a často se mění.

Stejně jako jiné druhy ryb, třeba kapr či štika, je pstruh oblíbenou kořistí rybářů a často končí na talíři. Aby z našich vod ryby nezmizely, jsou odchovávány v umělých nádržích a do potoků, řek a rybníků vypouštěny.



Skokan hnědý

Kde žiješ?

Velmi snadno se přizpůsobuji svému prostředí a proto s vyskytuji v otevřené krajině, hustém lese, na mořském pobřeží i v horách, dokonce mě naleznete i ve městě. K rozmnožování si nejraději vyhledávám stojaté vody, jako malé rybníky nebo tůňky, dokonce i tůňky v zahradách. Částečně tam i přezimuji.

Kromě doby rozmnožování žiji na zemi. Uvidíte mě hlavně na loukách, na okraji vody, v lesích, parcích, zahradách a rašeliníštích. Přes den se zdržuji ve vlhkých úkrytech, které opouštím až za soumraku. Za dne mě můžete potkat jen v deštivých nebo vlhkých dnech. Jsem studenokrevný živočich, což znamená, že moje tělesná teplota je závislá na teplotě okolí. Na podzim si hledám nějaký zimní úkryt, kde se ukládám k zimnímu spánku. Přezimuji převážně na zemi.

Jak lovíš svou kořist?

Moje potrava se skládá hlavně z hmyzu, jeho larev, pavouků, plžů, červů a svinek. Potravu lovim ve skoku. Když se například nějaká moucha dostane do mé blízkosti, bleskově vystrčím svůj dlouhý lepkavý jazyk, moucha se na něj přilepí a já jazyk zase sbalím zpátky a mouchu zhltnu.

Jak přichází na svět tvá mláďata?

Často již v únoru, jakmile začíná tát sníh, opouštíme zimní úkryty a hledáme si vody, ve kterých se páříme. Během několika málo dnů, při teplotách od 4°C kladou téměř všechny samičky chuchvalce vajíček, ze kterých se po 7 – 10 dnech líhnou pulci, kteří dýchají žábrami. Mají ocásek, kterým řídí směr pohybu. Zpočátku jsou bez nohou, které jim narostou až později. Po 4 měsících se z nich vyvinou malí skokani. V této době jsou to již suchozemští živočichové, kteří dýchají plícemi. Takový proces přeměny se nazývá metamorfóza.

Jak se skokan liší od ropuchy?

Ropuchy mají bradavičnatý povrch těla s jedovými žlázami, které je chrání před nepřáteli. Ve srovnání s námi skokany jsou ropuchy pěkně neohrabané. Jejich zadní nohy nejsou tak dlouhé, proto také neskáčou, ale chodí. Ropuchy podnikají často dlouhé cesty ze svých zimních úkrytů k vodě, do které kladou vajíčka. Při těchto cestách musí překonávat silnice a bývají často přejety auty. Aby se jim cesta usnadnila, staví se podél silnic tzv. "žabí ploty". Tam bývají ropuchy ráno sesbírány do nějaké nádoby a přeneseny na druhou stranu silnice. Nejčastěji se vyskytujícím druhem ropuch je ropucha obecná. Na rozdíl od skokanů klade ropucha vajíčka do vláken.



Užovka obojková

Kde žiješ?

Vyskytují se především v blízkosti vody. Mám ráda malé tůňky, rybníky, vlhké louky nebo mělké potoky s dostatkem pobřežních rostlin. Osídluji i bývalé kamenolomy nebo velké zahradní rybníky. Kromě toho potřebuji místa, kam nakladu vejčička a kam se mohu schovat k zimnímu spánku. K tomu se dobře hodí například dutiny mezi kořeny starých stromů, hromady kamenů a podobné skrýše.

Jsi jedovatá?

Moje kousnutí není pro člověka nebezpečné. Od přírody jsem velmi plachá. Přiblíží-li se člověk, utíkám do vody nebo se schovám mezi kameny nebo do nějaké spáry. Jediným jedovatým hadem v naší přírodě je zmije jedovatá. Zdravému člověku ale její kousnutí vážně neublíží, i když je jedovaté. Nás užovky od zmijí dobře poznáte – zmije má na zádech klikatou čáru. Má záda jsou šedivá a na zadní části hlavy mám dva žluté půlměsíce. Kromě toho jsou moje zorničky kulaté, zatímco zmije je má čárkovité.

Čím se živíš?

Na mém jídelním lístku jsou především žáby a jiní obojživelníci, jen zřídka malí savci. Svou kořist napadám zezadu. Mnoho druhů žab se totiž nafoukne vzduchem a tak výrazně zvětší svou velikost. Když kořist chytím ze zadu, můžu z ní vzduch vytlačit přes tlamu. Jsem aktivní hlavně v teplých částech dne. Večer se stahuji do mého úkrytu. Jako všichni plazi si ani my užovky nemůžeme vyrábět vlastní tělesné teplo. Moje krev je vždy tak teplá, jak teplé je okolí. Proto vyhledávám hlavně ráno a navečer slunečná místa, kde se vyhřívám. Na podzim si najdu nějakou skrýš mezi kořeny stromů nebo v hromadách kamenů a upadám do zimního spánku.

Jak přichází na svět tvá mláďata?

Narozdíl od zmije nepřivádím na svět živá mláďata, ale kladu asi 20 vajíček. Za tím účelem si najdu nějakou hromadu listů nebo kompost, kde je pěkně teplo. Na takových místech klade vajíčka i řada ostatních užovek a tak se na jednom místě může objevit i několik stovek našich vajíček.

OBRÁZKOVÁ ZOOLOGIE, 50 malých a velkých živočichů v našem okolí, Silke Hentschel, Jana Modrá
Vydali: Centrum ochrany přírody Žitavských hor, Společnost pro Lužické hory
ISBN 80-239-5767-8

Zkoumavé čtení: systematické zavedení dílny čtení a oborového čtení do výuky na 2. st. základních škol /na víceletá gymnázia v ČR“, reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_076/0016346. Projekt je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR v rámci Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání